

*Руденький Валентин Євгенович,
здобувач вищої освіти
спеціальності 026 «Сценічне мистецтво»
Харківської державної академії культури*
Науковий керівник:
*Шумакова Світлана Миколаївна,
кандидатка мистецтвознавства,
доцентка кафедри режисури
Харківської державної академії культури*
<https://orcid.org/0000-0002-2269-3149>

ПОСТМОДЕРНЕ МИСТЕЦТВО ДІЇ: ХЕПЕНІНГ

Сучасні сценічні практики, зокрема хепенінг, перформанс, інвайронмент, які відтворюють основні естетичні риси пануючого постмодернізму, набувають нині сталого розвитку, зумовлюючи необхідність свого всебічного вивчення.

Основною даних практик є процесуальність, взаємозв'язок виконавця зі спостерігачем. Сама по собі подія стає головною, кінцевому результату, навпроти, не надається такого великого значення. Публіка вже не просто спостерігає за тим, що відбувається на сцені, вона стає активним учасником події, розвиває її сюжет.

Народженню дії тут і зараз у зазначених сценічних практиках відводиться принципова роль, проте хепенінг, на відміну від інших форм, відрізняється більшою спонтанністю, оскільки саме глядач активно впливає на хід події.

Хепенінг походить від англійського happening, що у перекладі буквально означає випадок або подія. Практика хепенінгу зароджувалася у др. п. ХХ ст. в рамках акціонізму, одного із напрямів авангарду в мистецтві. У ньому можна постежити те, що сам результат відходить на другий план, тоді як провідне місце у ньому займає безпосередньо процес творчості. Назва походить від події «18 хепенінгів у шести частинах», котру влаштував американський художник А. Капроу в «Рубен Гелері» (1959 р.), що нагадувало «тотальний театр», в якому брали участь такі відомі художники, як: Роберт Раушенберг,

Джаспер Джонс, Альфред Леслі та Лестер Джонсон [3]. Під час вистави руйнувалися рамки сцени, а глядачі ставали активними учасниками події. Самі артисти підбурювали публіку до співавторства дії, і за допомогою імпровізації усі разом створювали дійство.

А. Капроу вперше виклав теоретичне обґрунтування хепенінгу, описуючи його в якості «сукупності подій, виконаних або сприйнятих у більше ніж одному часі і просторі... Хепенінг, на відміну від сценічної п'єси, може відбутися в супермаркеті, під час автомобільної подорожі автотрасою на самоті, під купою сміття, на кухні у друга, причому як одного разу, так і регулярно... Це мистецтво, але здається, що воно ближче до реального життя» [3]. Важливий акцент робився на задумі та поставленій ідеї, а не на візуальних способах вираження. А. Капроу визначив «сім правил великого пальця», які творять хепенінг (праця «Assemblages, Environments and Happening»), з ідеєю щодо відходження від сталих прийомів і засобів, бо ставилось завдання створити дещо зовсім нове.

Формуючи свою ідею, А. Капроу звернувся до Джона Кейджа, американського композитора й автора твору «4'33». Новітність виконання цієї п'єси полягала в тому, що виконавець за 4 хвилини 33 секунди свого перебування на сцені фактично так і не виконав твору, адже піаніст всіляко існував на сцені, переглядаючи нотний аркуш, змінюючи положення стільця, на якому сидів, але так і не доторкнувся до клавіш піаніно. Публіка спершу не зрозуміла, що твір так і не буде виконаним, і за деякий час слухачі почали проявляти невдоволення. Тишу було заповнено галасом глядачів та їхніми рухами, що являло собою певний твір із власним звуко-шумовим рядом. Цікаво, що автор сам закладав таку ідею відносно створення музики не інструментом, а докільціям і всім, що його оточує.

Художній підхід Д. Кейджа полягав «у виділенні та обмеженні фрагментів реальності за допомогою художніх рамок» [1]. Композицію було створено глядачами власноруч, вони перетворювались зі спостерігачів на своєрідних виконавців твору, керуючи процесом його введення. Таким чином,

втілення набувало рис неповторності, адже базувалось на принципі імпровізації.

Своєю чергою, відомий французький поет і художник Жан-Жак Лебель у ледь не першому європейському хепенінгу «L'enterrement de la Chose» (1960 р.) затвердив форму спонтанного театралізованого дійства, неодмінно зухвалого й соціально-провокаційного, що відбувалося за рахунок завчасно визначених сюжетів у музичному супроводі. Естетичні характеристики видовищ Ж.-Ж. Лебеля слід визначити в якості доволі неоднозначних – це шокуючі звичайного глядача сцени з використанням надмірної еротики, наготи, шматків тваринної плоті, крім того, притаманні гостросоціальним і політичним питанням елементи буття (навіть зі змінами в них акцентів).

Отже, до головних компонентів створення хепенінгу можна віднести:

- відмову від схеми «сцена – аудиторія», внаслідок чого авторство та індивідуальність у сценічній дії, її контрольованість стають менш значущими;
- залучення до виконання глядачів;
- імпровізацію як провідний спосіб творення дії;
- визначення часу виконання самими виконавцем безпосередньо в ході дії.

Ключове значення в практиці хепенінгу набуває отриманий досвід.

Головна ідея хепенінгу вбачається в тому, щоб у процесі імпровізації стимулювалися приховані емоції, певні спонтанні дії у виході підсвідомих імпульсів – у результаті глядач отримує досвід актуального розуміння принципів мистецького творення, наявних у сьогоденні культурно-мистецьких тенденцій як «відсторонення від імперичної логіки, лінійного руху», «пропонування іншого погляду на нову реальність <...> як багаторівневу форму буття» [2].

Таким чином, хепенінг як постмодерне мистецтво дії постає доволі неординарною сценічною практикою, основною метою якої можна визначити творення нового типу комунікації, що являє собою сучасний спосіб передачі зв'язків між митцем і суспільством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Переверзева М. Хепенінги Джона Кейджа. Harmony: міжнародний музичний культурологічний журнал. [URL: http://harmony.musigidunya.az/rus/archivereader.asp?s=1&txtid=114](http://harmony.musigidunya.az/rus/archivereader.asp?s=1&txtid=114) (дата звернення: 05.04.24).
2. Шумакова С. М. Сценічне мистецтво: постмодернізм як методологія, програмний плюралізм форм і стилів. *Проблеми методології сучасного мистецтвознавства та культурології: тези IV Міжнар. наук. конф. (16–17 листоп. 2022 р.)*. Київ : ПСМ НАМ України, 2022. С. 167–168.
3. Карроу А. Some Recent Happenings. New York : A Great Bear Pamphlet, 1966. 18 p.